

Néhány észrevétel maggazdálkodásunkkal kapcsolatban

MARJAI ZOLTÁN
ERTI Magvizsgáló Kísérleti Állomása

A magvizsgáló laboratórium munkájának és az üzemek maggazdálkodásának összehangolása, közvetlen kapcsolatának továbbfejlesztése céljából a tavalyi nyár folyamán hat erdőgazdaság — a Szombathelyi, Magasbakonyi, Zemplénhegységi, Nyírségi, Középsomogyi, Délzalai Erdőgazdaság — területét jártam be. Számos magtermelő állomány, magpergető és csemetekert helyszínelésén kívül megbeszélésekre is sor került; kicseréltük észrevételeinket, gondolatainkat. A tapasztalatok számos vitás kérdésben döntésre vezettek, új ötlettel szolgáltak, azonkívül feltártak néhány olyan fogyatékossgot, amelyen feltétlenül segíteni kell. A következőkben ezekről szeretnék összefoglalót adni.

A begyűjtéssel kezdjük, mint a maggazdálkodás első mozzanatával. A begyűjtési terveket alulról felfelé állítják össze, a helybeli tapasztalati adatok alapján és a főhatóság jóváhagyásával, esetleges módosításával lép érvénybe.

A tervezésnek ez a módja helyes, a teljesítéskor azonban meglepetések érhetnek bennünket. Tegyük fel, hogy egy erdőszet kocsányostölgy makk begyűjtési terve 100 q. A kocsányostölgy makk csírázóképesége az erdőszet területén, a tapasztalatok szerint 90%-os szokott lenni. Ezzel számoltak a terv összeállításakor is. Mármost jön egy olyan esztendő, mint a mostani, és a nagyarányú rovarkár következtében a csírázóképeség nem 90%, hanem csak 70%. Ha a makk minőségét nem kísérjük figyelemmel és a begyűjtéskor csak a tervszámot tartjuk szem előtt, akkor ebben az esetben 20%-os hiány áll elő.

Vagy például 6,6%-os vörösfenyő magkihozattal számolunk és a rossz megtermékenyítési viszonyok folytán csupán 3,3%-ot érünk el. A lemaradás 50%.

A termésviszonyok nemcsak olyan határok között mozoghatnak, hogy a begyűjtési tervszámokat bizonyos szövalékkal emelni, vagy csökkenteni kell, hanem szélsőséges helyzetet is elfoglalhatnak. Pl. nagyon gyakran előfordul, hogy egy-egy platánfa teljes termése léha. Az 1958/59-es idényben pl. 10 platán magminta közül 3 volt 100%-ban léha.

Ezekhez hasonló esetek elkerülése végett a termést még a begyűjtés előtt meg kell vizsgálni. A vizsgálati eredmények alapján még időben módosíthatunk, sokkal tervszerűbben gazdálkodhatunk, mintha előzetes tájékozódás nélkül adjuk ki a begyűjtési rendelkezéseket. Az előzetes vizsgálatokat — mondhatnánk minőségi termésbecslésnek is — néhány átlag termőfáról begyűjtött anyagon végezzük. Egyszerű esetben házilag is történhet — szemrevételezéssel és felmetszéssel —, célszerű azonban a mintát laboratóriumba küldeni. A mintát az általános begyűjtés előtt legalább két héttel kell postára adni.

A mag tételszerinti elkülönítését, nyilvántartását általában nem hajtják végre. Egy-egy szervezési egységen belül az azonos fajú készleteket összekeverik, egybeöntik. Ez különösen az állományalkotó fajok esetében helytelen, mégpedig maggazdálkodási (technikai) és származási szempontból egyaránt. Például az egyik állományból való készlet magasabb víztartalmú, mint a másik. Ha ezt összekeverve szikkasztjuk, akkor egyik része túlságosan nedves maradhat, a másikat pedig a minimális víztartalomnál alacsonyabbra szárítjuk. A víztartalom szabályozásának nagy fontossága egyre több faj esetében bizonyosodik be.

A begyűjtés időpontja szerinti elkülönítés különösen egyes nehezen csírázó fajok esetében nagy jelentőségű, mert az érettségi állapot kihat a nyugalmi állapot tartamára. Ha a készleteket összekeverjük, ezzel az egyetlen ténykedésünkkel felborítjuk származás szerinti maggazdálkodásunkat.

Igyekezzünk tehát megfelelő ládák, zsákok, elkerített raktárrészek kialakításával tétel szerinti maggazdálkodást folytatni. Az *Erdészeti Maggazdálkodási Utasítás* ezt írja: „Egy tételt képez a hasonló fajú, hasonló származású, egyidőben, egy helyről szedett, azonos időben és azonos módszerrel feldolgozott magkészlet.” „Külön magtételt képez a különféle eljárással vagy különféle módon tárolt magkészlet.”

A technológiai folyamatok gépesítése egyik legsürgősebb feladatunk. Egyöntetűen kialakult vélemény, hogy nagyon sok mag kárba vész, vagy elpusztul, mert nem rendelkezünk megfelelő gépekkel. Pl. a hiányos gépesítés következtében a fenyőmagvak megfelelő szikkasztása hónapokig elhúzódik, ami rengeteg költséget jelent és tetemes magvesztéssel jár. Hasonlóképpen nagy a veszteség a nyármag szikkasztásánál is.

A nyármag kézi kidörzsölése rövid időszakban nagyon sok munkaerőt igényel és még így is soká tart. Kiemelkedő és számokkal igazolható kár ért bennünket a vörösfenyő pergetéssel kapcsolatban. 1959-ben 560 000 Ft értékű vörösfenyő mag maradt a tobozokban, mert nincs tőpőgépünk, vagy napfényvel működő pergetőnk. Nincs elegendő szkarifikátor, holott az eredmények kedvezőek voltak.

Ezen a helyzeten úgy segíthetünk, ha a kipróbált gépeket elterjesztjük, a hiányzók helyett pedig újakat tervezünk. A fenyő- és nyármag gépesített szikkasztása már megoldódott. Elkészült a nyárpergető kísérleti példánya is, még próbapergetésekre van szükség. A vörösfenyő toboztépő és egy korszerű szkarifikátor tervei most készülnek. *A maggazdálkodás gépesítése* — jelentőségének megfelelően —, 1960-tól az ERTI kutatási feladatai között szerepel.

A magpergetési és kezelési folyamatok ellenőrzése nem terjedt el általánosan. *Bármilyen művelet technológiájáról úgy győződhetünk meg, ha a termést vagy magot a művelet előtt és után is megvizsgáljuk.* Így ellenőrizhetjük a kihozatalt, szárnyaltanítást, tisztítást, rétegelést stb. A mintákat ez esetben is vizsgálhatjuk házilag, vagy a laboratóriumra bízhatjuk.

A rétegelésekkel kapcsolatban is akad megjegyezni való. Négy évfolyam vizsgálati anyagából megállapítottuk, hogy az azonos évjáratú rétegelt és friss magvak minősége között meglehetősen nagy a különbség. Ez arra vall, hogy a rétegeléseket nem mindenütt végzik és ellenőrzik lelkiismeretesen.

Érkezett olyan minta, amelyik semmit sem romlott rétegelés közben. A másik pedig teljesen elpusztult magokból állt. A rétegelt minták életképességének átlagos különbsége a főbb fajokra nézve a következő: mezei juhar 13%, korai juhar 16%, hegyi juhar 12%, gyertyán 7%, celtisz 11%, magas kőris 20%, ezüst hárs 16%, kislevelű hárs 10%, nagylevelű hárs 11%. Amint látható, a rétegeléskor bekövetkező leromlás fajoként is változik. Legkényesebb a magaskőris, korai juhar és ezüst hárs. Legellenállóbb a gyertyán.

Elérkeztünk a csemetekerthez, a mag állapotának utolsó szakaszához. Sok csemetekertet végigjártam, de alig néhányban fordult elő, hogy a csemetekerti törzslapot rendszeren vezették volna. A magvizsgálati bizonylat csak ritkán volt megtalálható. Joggal feltehető tehát a kérdés, honnan tudja megmondani a csemetekert vezető, hogy mi fog kikelni az ágyásokból, ha még az elvetett mag minőségét sem ismeri.

A csemete minőségét két tényező határozza meg, a mag és a csemetekert. A csemetekert ez esetben gyűjtőfogalom, tartalmazza a talajvizszojokat, időjárást, agrotechnikát, károsítást stb. Ezek közül sokat nem ismerhetünk meg, nem tudhatunk előre. Akkor legalább a másik tényezőt, a magot ismerjük meg, és ne várjuk teljesen tájékozatlanul, hogy mi kel ki vetésünkből.

Ha a magot vetés előtt nem vizsgáljuk, hogyan állapítsuk meg a vetési normát? A pazarló vagy fukar vetés nem javítja a csemetekert mérlegét. Egyes gazdaságok már ott tartanak, hogy takarékoskodás céljából — az egyébként általánosan elrendelt — vetőértékkel dolgoznak. Még azt sem engedik meg, hogy a vetőnormát befolyásoló egyik tényezőt, az ezermagsúly változékonyságot ne tartsák kezükben. A másik gazdaság pedig tetszőleges mennyiségben vet. Ilyen különbségeknek nem szabadna előfordulni.

A magvizsgálati bizonylat szerves tartozéka a csemetekerti törzslapnak. Rendes ügykezelés mellett a törzslapon feltüntetik a vizsgálati számot és ez már elég is ahhoz, hogy a mag és csemetekerti adatok kapcsolata meglegyen.

Szóvá kell tenni a mintavételi jegyzőkönyvek és származási bizonyítványok ügyét. Nagyon hiányosan vagy egyáltalán nem érkeznek be. A vizsgálati adatok ezek nélkül levegőben lógnak.

A mintabeküldés megkönnyítésére ajánlatos többrekeszes (kb. 10), betolható (megfordítható) fedelű ládikák készítése. Ezek lakattal és két kulccsal ellátva (egyik a beküldőnél, másik a laboratóriumban) ingajáratszerűen közlekedhetnek.

1959-ben először három, majd a bejárás után további négy erdőgazdaságnál bevezettük *a bizonylatok 2 példányban történő kiállítását.* Az egyiket a beküldő, a másikat a gazdaság központja kapta meg. A központi áttekintés és ellenőrzés elősegítésének ez a módja az illető gazdaságokban kedvező visszhangra talált és jó módszernek tartják, ezért 1960. január 1-től kezdve általánossá tettük.

Az összefoglalóban gyakran esett szó a magvizsgálatról. Említettem, hogy bizonyos alkalmakkor házi vizsgálatot is végezhetünk. Ennek kétségkívül megvan az az előnye, hogy aki végzi, az ismerkedik a maggal, hátránya azonban, hogy megfelelő felszerelés

és adottság hiánya következtében az adatok kevésbé megbízhatóak, azonkívül hozzáférhetetlenné válnak az országos kiértékelés szempontjából. Márpedig ennek is komoly jelentősége van. Hogy mást ne említsek, ebben a cikkben is két olyan tudományosan felhasználható adat, illetve adatsor szerepel, amely a beküldött minták vizsgálatán és összehasonlításán alapszik.

Végül ezúton is köszönetet mondok a hat erdőgazdaság vezetőinek és erdőművelési szakembereinek, hogy lehetővé tették számomra maggazdálkodásuk tanulmányozását.

KÖNYVISMERTETÉS

SZEDERJEI ÁKOS:

SZARVAS

Különleges természeti adottságaink folytán Európa legtöbbre értékelt vadjának — a szarvasnak — legértékesebb tenyésztőterülete a két világháborút megelőző időben Magyarország területére esett. Évről évre innen kerültek elő a legjobb trófeák és itt zsákmányolták az eddig még felül nem múlt világcsúcsot tartó agancsot. Hazánk ezt az előkelő helyet a két világháború között is megtartotta, majd a felszabadulás után céltudatosan megszervezett vadgazdálkodásunk eredményei is hamarosan jelentkeztek. A magyar szarvas ma változatlanul világhírű. Érthető ezért, hogy nem csak a magyar vadászok részéről, de Európa-szerte egyre fokozódó mértékű érdeklődés nyilvánul meg irányában. Mindaddig hiányzott azonban olyan összefoglaló irodalmi munka, amely a róla szerzett ismereteinket összegezte és a tudományos kutató munka eddigi eredményeit közreadta volna.

A szerzőnek érdeme, hogy erre a kényes és nehéz feladatra vállalkozott. Húsz ívnyi terjedelemben, 95 jól sikerült ábrával a vadgazda és tudományos kutató szemszögéből tárja fel mindazt, amit a szakembernek a szarvasról tudni illik, hozzáadva saját és kutatótársainak eddig még nem, vagy csak szétszórtan közölt eredményeit. Bevezetőnek röviden vázolja a szarvas természetrajzát, a környezeti tényezők hatását a szarvasra. Foglalkozik a szarvas táplálkozásával, az ezzel kapcsolatos vadkárrel, a kár elhárításának, illetve megelőzésének módjaival. Részletesen tárgyalja az ivararány és korelosztás kihatásait, az agancsfejlődés és értékelés szabályait és ezek alapján ad szempontokat az eredményes selejtezéshez. Végül rendszerbe foglalja és részletesen leírja, értékeli a hazai szarvastörzseinket, a kialakult vadjárásokat.

Az egyes fejezetek között talán legkevésbé sikerült a bevezető rész. A szerző nyilván feltételezett az olvasó részéről bizonyos ismereteket, mégis hasznos lett volna, ha a további fejezetek során szétszórtan előadott ezirányú bő ismeretanyagát itt foglalta volna össze. A legértékesebb fejezet a hazai szarvastörzseinkről szóló, illetve az egyes vadjárásokat értékelő. Az itt közölt adatok rendkívül hasznos segítséget nyújtanak vadgazdálkodásunk további fejlesztéséhez és lehetővé teszik a tájékozódást a magyar szarvas iránt részletesebben érdeklődők számára. Az általános ismereteken és mások közléseinek idézésén túlmenően a szerző bőven foglalkozik saját megfigyeléseivel, kutatási eredményeivel. Ennek során azonban sajnos gyakran csak a megállapításra, az eredmény pusztá ismertetésére szorítkozik és nem közli kellő részletességgel az észlelés, vagy kísérlet pontos helyét, idejét és körülményeit. Ezzel megfosztja az olvasót a megállapítás egyéni mérlegelésétől és kétséget támaszt a hitelességet illetően. Erre pedig a vad esetében fokozottan szükség van. A közölt képanyag jó, hiányzik azonban az egyes hazai törzsekre, vadjárásokra nézve jellemző agancsok bemutatása. Ez a munka értékét nagyban emelte volna.

A könyv kiállítása a Mezőgazdasági Kiadó és a Franklin-nyomda jó munkáját dicséri.

Mezőgazdasági Kiadó, 1960. 226 oldal.

Jérome René

Helyreigazítás: Lapunk előző számában felcserélve tüntettük fel a címkép és a hátkép szövegét, — tehát a címlapra vonatkozóan megadott szöveg a hátlapra, illetve fordítva vonatkozik.